

D.33

DİYANET İLMİ DERGİ

PEYGAMBERİMİZ HZ. MUHAMMED (SAV)
- ÖZEL SAYI -

2. Baskı

ANKARA - 2003

HZ. PEYGAMBER'İN ASKERİ FAALİYETLERİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Sadık Eraslan*

GİRİŞ

Günümüz insanının en büyük eksikliklerinden biri, Hz. Peygamber (SAV)' i gerektiği kadar tanımamasıdır. Zira âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber (SAV), onu tanımayan gayr-i müslimler tarafından sadece savaş ve şiddet temsilcisi olarak tanıtılmaktadır. Özellikle bazı Batılı misyonerler, Hz. Peygamber (SAV)' i kılıç ve şiddetle dayanarak toprak işgal etmekle suçladıkları gibi İslam dininin de savaşla yayıldığını iddia ederler. İslam'ın yeryüzüne yayılışından ibaret olan fetihleri, birer işgal ve ganimet elde etme hareketi olarak tanıtır. Hz. Peygamber (SAV) ve ashabının şefkat, merhamet, adalet ve o engin hoşgörülerini gözardı ederler. Halbuki İslam'ın yeryüzüne yayılışında asıl etken olan unsurun silah gücü yerine gönül kazanma olduğu tarihçe sabit olup tartışılmayacak kadar açık bir gerçektir. Bu gerçeğin en önemli delili, Hz. Peygamber (SAV)'in hayat felsefesi; şefkat, merhamet, adalet ve hoşgörüyü dayanan o büyük ahlakıdır. Onun Peygamber olarak geldiği dönemdeki insanlığın, içerisinde bulunduğu zulüm ve vahşet hali tarihçe sabittir. Onun gelişinden sonraki saadet asrı da malumdur. Hz. Peygamber (SAV) sadece müslümanlar ve hatta insanlar için değil, aynı zamanda müslüman olmayan toplumlar ve diğer canlılar için de rahmetti. Müşrik araplar tarafından hayvan muamelesi gören fakir ve köleler onun getirdiği rahmetle mesud oldukları gibi, Hristiyan ve Mecûsi krallarının zulmü altında inleyen kendi dindaşları da onun ashabı sayesinde rahata kavuşmuşlardı. O güne kadar elde edemedikleri inanç ve ibadet hürriyetine kavuşmuş ve bir kısmı Hz. Peygamber (SAV)'in gelişini ilahi rahmet olarak itiraf etmişlerdi.

---

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı.

Günümüzdeki İslam karşıtlarının kasıtlı iddialarının tersine Hz. Peygamber (SAV) ve ashabının zulümle, şiddet ve baskı ile asla ilgileri olmadığını kendi eserlerinde yazmaktan geri kalmayan inasflı gayr-i müslim ilim adamları da vardır. Bu gayr-i müslimlerden bir kısmı Hz. Peygamber (SAV) ve ashabının, onları kendi dindaşları olan zalim krallarının zulmünden kurtardıklarını da itiraf etmişlerdir. Ancak bütün bu gerçeklere rağmen hala günümüzde dahi bazı insanlar Hz. Peygamber (SAV)'in asla şiddet ve işgal ile alakası olmayan fetih ve cihad felsefesini yanlış anlamaktadırlar. Fethi bir işgal hareketi olarak tanıttıkları gibi, cihadı da sadece bir silahlı mücadele ve kan dökme olayı olarak anlatmaktadırlar. Halbuki Hz. Peygamber (SAV)'in fetih ve cihad felsefesi incelendiği zaman onun savaş ve silahlı mücadeleye sadece haksızlık ve azgınlık karşısında bir nefsi müdafaa vasıtası olarak başvurduğu görülecektir. Hz. Peygamber (SAV)'in, hayatı boyunca mecbur kalmadıkça silaha başvurmadığı ve katıldığı bütün savaşların birer savunma savaşı oldukları görülecektir. Saldırının daima düşman tarafından yapıldığı ve İslam'ı yok etmeye yönelik olduğu anlaşılacaktır. Aynı zamanda Hz. Peygamber (SAV)'in daima barış ve anlaşmadan yana olup bütün gayretleri sarfettikten sonra silahlı mücadeleye başvurmak zorunda kaldığı da bir gerçektir.

Hz. Peygamber (SAV)'in hayatı incelendiği zaman görülecektir ki, kendisi hem Mekke ve hem de Medine döneminde insanları, güç kullanma yerine öğüt, delille, ikna yoluyla ve Kur'an okuyarak İslam'a davet etmiştir. Bunun en açık delili de Hz. Peygamber (SAV)'in değişik ülke hükümdarlarına öncelikle mektup gönderip silahlı bir mücadeleye başvurmaksızın onları İslam'a, barışa ve antlaşmaya çağırmasıdır. Ancak bu barış girişimlerine bazı ülke hükümdarlarının şiddet ve kan dökme ile karşılık vermesi sonucunda silahlı mücadeleye teşebbüs edildiği herkesçe malumdur.

Cihad ve fetih konuları sadece gayr-i müslimlerce değil, günümüzdeki birçok müslümanlarca da yanlış anlaşılmaktadır. Mesela, genellikle cihadın Medine döneminde farz kıldığı ve sadece savaştan ibaret olduğu zannedilmektedir. Halbuki Mekke'de inen bir çok ayette cihad emri vardır. Hz. Peygamber (SAV) de Allah'ın emrine muhalefet edemeyeceğine göre, Mekke dönemi boyunca yapmış olduğu dini tebliğ ve irşad aynı zamanda cihadın ta kendisidir. Buna göre cihad sadece silahlı yapılan bir mücadele olmayıp öncelikli olarak tebliğ ve irşadla insanları İslam'a kazandırmaktır. Nitekim bu hususu en son Prof. Ramazan el-Bûtî, "el-Cihâd" isimli eserinde geniş bir şekilde açıklamaktadır. Zaten Hz. Peygamber (SAV) ve ashabının Mekke döneminde yaptıkları da bundan ibarettir. Onun için denebilir ki, Hz. Peygamber (SAV)'in asıl tercih ettiği cihad, silahsız cihaddır. Silahlı cihad ise özellikle Hz. Peygamber (SAV)'in hayatı boyunca sadece bir savunmadan ibaret kalmıştır. Ancak günümüzde "Cihad" dendiğinde öncelikle savaş akla geldiği gibi "Fetih" dendiği zaman da sadece askeri güç ile toprak kazanmak düşünülmektedir. Halbuki "Fe-

tih"te de silahlı çarpışma, mücadelenin en son safhasını teşkil eder. Hz. Peygamber gerekli silah ve asker gücünü ihmal etmemekle birlikte mecbur kalmadıkça bunları kullanmamıştır. Hz. Peygamber (SAV), önce tebliğ, davet ve ikna metodunu kullanmış; kılıç yerine söz ve kalemi tercih etmiştir. Bu mümkün olmadığı takdirde Mekke fethinde olduğu gibi askeri tedbirleri almış fakat mecbur kalmadıkça bunları kullanmamıştır. Asr-ı saadet fetihlerinin tamamında Hz. Peygamber (SAV)'in bu fetih ve cihad felsefesi geçerlidir.

İşte iki ana bölümden meydana gelen bu yazımızın ilk bölümünde Hz. Peygamber (SAV)'in günümüzde yanlış anlaşıldığını düşündüğümüz "*Fetih ve Cihad*" anlayışını ve uygulamasını işlemiş olacağız. Biz Hz. Peygamber (SAV) felsefesinde ve dolayısıyla İslam'da asıl hedefin, silahlı mücadele ve kan dökme olmayıp aksine şefkat, merhamet, adalet ve hoşgörüyü esas alarak insanları tebliğ, davet, ikna metoduyla İslam'a kazandırmak asil olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

İkinci bölümde ise gerek Hz. Peygamber (SAV)'in hayatında ve gerekse Hulefa-yi Raşidin döneminde "*Fetih ve Cihad*" yoluyla müslümanların kazanmış olduğu büyük başarıların asıl sebepleri üzerinde durmaya çalışacağız. Kısaca tarihin akışına yön veren bu büyük başarının silah ve asker gücünden ziyade Hz. Peygamber (SAV) ahlakı ve İslam'ın güzelliğine dayandığını belirlemeye çalışacağız.

A- HZ. PEYGAMBER'E GÖRE CİHAD VE FETİH

Fetih: Sözlük anlamı itibariyle "*açma, hüküm verme, yol gösterme, galibiyet ve zafere ulaştırma*" anlamlarına gelir. Fetih kelimesinin çoğulu "*fütûh*" bunun da çoğulu "*fütûhât*"tır. Fetih, bir terim olarak İslam tarihinde Hz. Peygamber ve Müslümanların çeşitli nedenlerle yapmak zorunda kaldıkları savaşlar hakkında cihad kelimesine benzer şekilde, Müslümanların müslüman olmayan insan topluluklarının yaşamakta oldukları toprakları, bölgeleri, ülkeleri i'la-yi kelimetullah amacıyla İslami tebliğe açma, Allah'ın birliği inancını, inanmayan insanlara ulaştırma gayretini, tarihte ve hatta günümüzde bilinen diğer istila, işgal, talan, yok etme, yakıp yıkmaya ve sömürü savaşlarından ayırmak amacıyla kullanılmıştır.

İslam sancağı altında Hz. Peygamber ile sahabeler tarafından gerçekleştirilen zaferlerle dolu sefer ve savaşlar için siyer, meğazi ve İslam tarihi kaynaklarında sık sık bu terime yer verildiği görülür. Ancak "*cihad*" ifadesinde olduğu gibi bu konuda da kelimenin yalnız maddi yönden fetih manası taşıdığı söylenemez; kelime öncelikle ve hatta daha çok, kalb ve aklı İslam gerçeğine açmak, insanlara İslam tebliğini ulaştırmak için mevcut olan kapalı kapıları açmak, İslam mesajının önündeki her türlü engeli kaldırmak, insanın kalbine ve aklına ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamak anlamına gelir. Fakat nedense "*Fetih*" dendiği zaman genellikle insanların aklına bir askeri hareket sonucunda elde edilen zaferler gelmektedir. Mesela, Mekke

şehrinin İslam'a açılması, Hz. Peygambere teslim olması, çok önemli bir İslâm fethi olarak kabul edilir ve gerçekten öyledir. Ancak Medine (Yesrib)'nin İslam'a açılması, Hz. Peygamber ve ilk Müslümanlara kucak açması, Mekke fethinden daha az önemli olmasa gerek. Mekke için nasıl "*Fetih*" ifadesi kullanılıyorsa Medine için de kullanılmalıdır. Zira durup dururken Medine kapıları İslam'a açılmadı. Akabe'de yapılan görüşme, tebliğ ve mücadeleler Hz. Peygambere az uğraştırmadı. Ancak Medine kapıları kılıçla değil gönül ile, tebliğ ve davet ile açılmıştır. Zaten asıl İslam'ın arzu ettiği fetih de bu tür bir fetihtir. Asr-ı Saadetteki fetihlerin temelini de gönül fethi teşkil eder. Çünkü her ne kadar zaman zaman askeri güç kullanılarak İslam düşmanları dizelere getirilmişse de, hiçbir zaman insanlar gönülsüzce İslam'a girmeye zorlanmamışlardır. Aksi takdirde İslam'ın temel tebliğ ve irşad prensiplerine aykırı davranılmış olur. Kur'an-ı Kerim'de "*dinde zorlama yoktur*"¹ ifadesiyle bu husus açıkça ortaya konmuştur. Diğer bir ayette de "*sizin dininiz, size, benim dinim de banadır*"² ifadesiyle İslam'daki din, inanç, fikir ve ibadet hürriyetinin temel prensipleri ortaya konmuş ve aynı zamanda İslam'ın ne kadar hoşgörüyü önem verdiği vurgulanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber hem Mekke ve hem de Medine döneminde insanları öğütlerle, delillerle, ikna yoluyla ve Kur'an okuyarak İslam'a davet etmiştir. Onun etrafında oluşan topluluk, zor kullanılarak bir araya getirilen insanlardan değil, bunun aksine tatlı dille, ikna yoluyla Allah'a çağırılmaları sonucu hür iradeleriyle İslam'ı seçen kimselerden oluşmuştur. "*Çünkü insan, zorla alıştırmayla, kanunlarla, kaba kuvvetle ıslah edilemez. Sadece davranışı değişebilir.*" Halbuki Hz. Peygamber'in amacı insanların sadece davranışlarını değiştirmek değil, özüne hitap ederek ıslah etmektir.

Barış, sevgi ve rahmet peygamberi olan Hz. Muhammed, esasında savaştan ve savaşmaktan hoşlanmazdı. İslam'ın Mekke döneminde kendisine ve müslümanlara düşmanlık yapan, işkence eden ve şiddet uygulayanlara aynı yolla karşı çıkmamış, onlardan intikam alma yoluna gitmemiştir. Mekke döneminde nazil olan Kur'an-ı Kerim ayetlerinde Hz. Peygamber'e ve müslümanlara tebliğ ve irşad anlamındaki cihadın yanı sıra sürekli sabır tavsiye edilmiştir. Müslümanlar maruz kaldıkları işkencelerden şikayet ettiklerinde Hz. Peygamber "*Sabredin; ben savaşla emrolunmadım*" buyurarak onlara sabırlı ve metin olmayı öğütlemiştir.³

Fetih dendiğinde her zaman askeri zaferlerle elde edilen başarıların akla gelmesi gerektiğini biz Kur'an'ın kendisinden öğreniyoruz. Mesela, Fetih suresinin "*Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik*" mealindeki ilk ayeti bunun en bariz delillerindendir. Çünkü bu ayet ve daha sonra gelen ayetler askeri bir zafere binaen değil, belki Mekkelilerle Hicri 6. (628) yılda yapılan Hudeybiye Antlaşmasının ardından

1 Bakara, 2/256.

2 Kafirûn, 109/6.

3 İbrahim Sançam, *Hiz. Peygamberin Çağımıza Mesajları*, Ankara 2000, s. 115, 116.

nazil olmuştur. Halbuki bir çok sahabi bu antlaşmayı kendilerini, Hz. Peygamberi ve İslamiyeti küçük düşürücü, horlayıcı mahiyette bulmuş ve bu durum onları rahatsızlığa, huzursuzluğa ve hatta bir dereceye kadar itaatsizlik temayülüne sevketmişti. Hz. Peygamber ise, insanların silah zoruyla ve askeri tedbirlerden ziyade İslam'ın asıl hedefi olan barış ortamı ve gönül fethiyle elde edilebileceğini bildiği için kerhen de olsa sabır ve metanetle Mekkelilerin şartlarını kabul etmişti. Nitekim vahy-i ilahi de, Hz. Peygamber'in, sonuçları itibariyle Müslümanların lehine olduğu sonradan anlaşılacak olan düşüncesini, görüşünü desteklemiş ve Hudeybiye Antlaşmasını "*Feth-i Mübin*"⁴ (apaçık bir fetih) olarak nitelendirmişti. Nitekim bu hususla ilgili olarak Mecma' b. Hârise el-Ensârî şunları söylemiştir: "Hudeybiye dönüşü *Kürâülgamîm* mevkiine gelindiğinde ashab-ı kiramın bir kısmının Resulüallah (SAV)'ın etrafında toplandığı görüldü. Bu sırada Resulüallah (SAV) "*Inna Fetahna Sûresi*"ni okudu. Derken bir adam: "*Ya Resulallah! Bu bir fetih midir?*" diyerek Hudeybiye antlaşmasının bir fetih olup olmadığını sordu. Hz. Peygamber (SAV) ona: "*Evet, Muhammed'in nefsinin (canının) kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki bu, bir fetih-tir.*" diye cevap verdi.⁵ Yani Hz. Peygamber tarafından antlaşmalarla, görüşmelerle, diğer bir ifade ile kılıç yerine kalemle, sözle varılan bir karar, en önemli fetihlerden kabul edilmiştir. Bu tarz girişimler ve İslam'ı tebliğ teşebbüsleri zaten Hz. Peygamber (SAV)'in baştan beri ilke edindiği esas yöntemidir. Kendisi başta Mekkeliler olmak üzere gerek Medine Yahudileri ve gerek çevredeki şehir halkları ve kabilelerle hep görüşme ve antlaşma yollarını denemiştir. Hz. Peygamber (SAV)'in çeşitli ülke hükümdarlarına göndermiş olduğu İslam'a davet mektupları da, onun savaş yoluyla değil, belki barış ve antlaşma yoluyla fetih yapma niyetinin en açık delilleridir. Ancak karşı taraf antlaşma ve barış yollarını kapatıp aynı zamanda İslam'ı düşman kabul ederek Müslümanları yok etme, İslam'ın yayılmasını engelleme yoluna gidince son çare olarak askerî tedbirlere başvurulmuştur. Fakat özellikle Hz. Peygamber döneminde yapılan ve Müslümanların katıldığı bu ilk savaşların daima sadece bir nefis müdafaası olup hiçbir zaman saldırı niteliğini taşımadıklarını görmekteyiz.

Bu münasebetle özellikle günümüzde biraz yanlış veya eksik olarak anlaşıldığına inandığımız "*Cihad ve Fetih*" münasebetlerini kısaca aktaralım:

Günümüzde gerek fetih ve gerekse cihad kavramlarının, İslam tarihindeki asıl anlamlarında kullanılmadıkları, biraz farklı ve daha dar alanda düşünüldükleri görülmektedir. Zira her iki kavram da söz konusu olunca hemen hemen ilk ve bazıları için yegane akla gelen iki taraf arasında cereyan eden fiili muharebelerdir. Halbuki her iki kavram da söz konusu olunca ilk değil, belki de en son akla gelmesi gereken şeyin muharebeler olması gerektiği kanaatindeyim.

4 Fetih, 48/1.

5 Ebu Davud, Cihad, 143; Ahmed b. Hanbel, 3/420, 486.

Bu nedenle, mesela “Fetih” dendiğinde ilk etapta akla gelen fetihlerin başında “Mekke’nin Fethi” gelir. Fakat genelde “Medine Fethi” denmesi pek yaygın değildir. Ancak daha evvel de temas ettiğimiz gibi, Hz. Peygamber “Medine Fethi” ifadesini kullanmıştır. Fakat bu kavramların böyle kullanılmalarının sebebi, biraz evvel temas ettiğimiz gibi “Fetih” ifadesinin de “Cihad” gibi muharebelerin vuku bulunduğu olaylar için kullanılmasıdır. Halbuki Mekke fethi, Medine’de yaşanan İslami gelişmeler sonucunda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Medine’nin İslamlaşması ve burada gerçekleşen İslami fütûhat, en az Mekke’nin ele geçmesi kadar ve hatta daha önemli bir fetih olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü Mekke fethi ve bunun gibi birçok fethin temeli Medine’de yapılan muharebesiz fetihlerden geçmektedir.

“Cihad” kavramı da Fetih gibi özellikle günümüzde fiili muharebeyi çağrıştırmaktadır. Halbuki özellikle Hz. Peygamber (SAV)’in uygulamalarını ve Onun döneminde gerçekleşen cihad faaliyetini incelediğimiz zaman durumun çok daha farklı olduğu görülmektedir. Zira İslam’da cihad, genel olarak Allah’ın emirlerini öğrenip ona göre yaşamak, bunları aynı zamanda başkalarına da öğretmek, iyiliği emir ve kötülükten sakındırmak, kötülükleri emreden nefse karşı mücadele etmek gibi, son çare olarak nefis müdafaası nevinden Allah yolunda savaşmaktır. İslam fıkhnının bir terimi olarak da cihad, daha çok Müslüman olmayanlarla mücadele anlamına gelmektedir.

Kur’an’ı Kerim’in bazı ayetlerindeki “cihad” ifadesi, doğrudan muharebe, bazıları da Allah’ın rızasına uygun olarak yaşama gayreti anlamını⁶ ifade etmektedir. Hadislerde ise genel anlamda cihadın gereğinden ve faziletinden bahseden ifadeler olduğu gibi, cihadın yapılış şekli konusunda da çeşitli ifadeler vardır. Mesela; “Mücahid, kendi nefsi ile cihad edendir”⁷; “İnanan kişi, hem kılıcı ile hem dili ile cihad eder”⁸; “Cihadın en faziletlisi, haksızlık karşısında doğruyu söylemektir”⁹ gibi pek çok hadisin yanısıra, sözü ile davranışı birbirine uymayan kimselere nasihat etmeyi bile cihad sayan hadisler vardır.¹⁰

Şu halde, cihadın savaştan ibaret olduğunu düşünmek doğru olmayıp Kur’an ve Sünnete de aykırıdır. Çünkü Kur’an’da ve Sünnete geçen her cihad sözcüğü, sadece savaş anlamına gelmez. Savaş cihadın bir parçasıdır. Meselâ; “Ey Peygamber! Kafirler ve münafıklarla cihad et”¹¹ mealindeki ayette geçen “cihad” sözcüğü, hem gerektiği zaman savaşmayı, hem de münafıklara yönelik ikna yolunu kullanmayı ifade eder. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de yalnız silahlı çatışma anlamına gelmek üze-

6 Furkan, 25/52.

7 Tirmizi, Fezailü’l-Cihad, 2.

8 Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 456.

9 Ebu Davud, Melahim, 17; Tirmizi, Fiten, 13.

10 Müslim, İman, 80.

11 Tevbe, 9/73.

re “*cihad*” sözcüğü yerine “*harp*” ve “*kital*” kelimeleri kullanılmıştır.¹² Kaldı ki; İslam hukukçularının çoğunluğuna göre İslam’da savaşın sebebi; gayr-i müslimlerin Müslümanlara savaş açmaları ve saldırmalarıdır. Ayrıca Hz. Peygamber (SAV), Kadın, çocuk, yaşlı, din adamlarının öldürülmemelerini ve esirlere işkence edilmemesini emretmiştir. Şu halde sadece inkar ve inançsızlık, savaş ve öldürme sebebi değildir. Zira bu nevi insanlara İslam’ı anlatarak, onları iknaya çalışarak mücadele vermek İslam’ın cihad felsefesine çok daha uygundur. Nitekim Hz. Peygamber (SAV), 13 yıllık Mekke dönemi boyunca bu şekilde cihad etmiştir. Yani Hz. Peygamber (SAV)’in Mekke dönemi de baştan sona kadar cihaddır. Ancak cihada izin veren ayetlerin Medine döneminde nazil olduğu hususunda yaygın bir kanaat vardır. Fakat bu yanlıştır. Mesela; tamamı Mekki olan Furkan suresindeki “*Fakat evrensel uyarıcılık görevini sana verdik. O halde, kafirlere boyun eğme ve bununla (Kur’an ile) onlara karşı olanca gücünle mücadele et.*”¹³ âyetinde büyük bir cihad emri vardır. Yine Nahl Suresinin 110. âyetinde, cihad sözcüğü geçmektedir ve bu sure de Mekki olarak kabul edilir. Fakat Hz. Peygamber (SAV)’in Mekke hayatına baktığımız zaman herhangi bir savaş ve en ufak silahlı mücadele söz konusu değildir. Hz. Peygamber (SAV)’in Kur’an’ın emrine muhalif davranması da –haşa- mümkün olmadığına göre, sonuç olarak Hz. Peygamber (SAV)’in İslâm’ın 13 yıllık Mekke döneminde yaptığı tebliğ ve müşrikleri imana çağırması ile birlikte çeşitli safhalardaki mücadeleler, Kur’an ölçülerine göre cihadın ta kendisidir. Zira cihadın en önemli şekilleri Hz. Peygamber (SAV)’in, İslam’ın ilk yıllarında müşriklerle karşı karşıya gelerek yüz yüze görüşmesi, onları imana davet etmesi, onları atalarının sapık inançlarından vazgeçirmesidir. Aynı zamanda Hz. Peygamber (SAV) ve ashabının kendilerine yapılan her türlü eza ve cefaya rağmen müşriklere hakkı, doğruyu söylemekte sebat etmeleri, Allah’ın kitabı olan Kur’an’ı ortaya koymaları, bu yolda da karşılaştıkları hiçbir felakete de aldırış etmemeleri cihadın zirvesini teşkil eder. Eğer bunlar cihad olmasaydı Allah (c.c.), kelamında açıkça “*Kafirlere boyun eğme ve onunla (Kur’an’la) müşriklere karşı büyük bir cihad ver*” demezdi. Çünkü buradaki onlarla “*Büyük bir cihad et*” ifadesinden maksad; Kur’an’la ve ikna yoluyla mücadele etmektir. Yoksa fiili muharebe değildir. Bu görüşü destekleyen en önemli delillerden biri de Hz. Peygamber (SAV)’in “*cihadın en faziletlisi zalim hükümdarın yanında hakkı söylemektir*”¹⁴ şeklindeki hadisidir. İşte burada, savaş söz konusu olmadığı halde Kur’an “*cihad*” ifadesini kullanmıştır.¹⁵ Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Buna göre diyebiliriz ki, her savaş, cihad olmadığı gibi, cihad denince de mutlaka savaş akla gel-

12 Maide, 5/64; Enfal, 8/57; Muhamed, 47/4.

13 Furkan, 25/52.

14 İbn Mâce, Fiten, 20; Ahmed b. Hanbel, V, 251, 256.

15 Ramazan el-Buti, *el-Cihad fi’l-İslam*, s. 20,21.

memelidir. Onun için İslam'ı tebliğ etmek aynı zamanda bütün Müslümanlar için bir cihaddır. Hatta denebilir ki, Allah ve Resulünün asıl istediği cihad bu şekilde olan cihaddır.¹⁶ Çünkü İslam'da zorlama, sebepsiz yere kaba kuvvete başvurma, mecbur kalmadıkça kan dökme yoktur. Zira İslam güven, dirlik ve düzen isteyen, bunları emreden bir dindir. Ancak bu güven, dirlik ve düzen barış yoluyla temin edilmezse, varlıklarını devam ettirme zarureti, Müslümanları mücadeleye davet eder; artık bu noktada cihad; körü körüne bir dövüş, bir savaş değil, mukaddes bir insanlık görevidir. Başka bir ifade ile cihad, İlay'ı Kelimetullah için girilen ve yalnızca Allah yolunda yapılan bir mücadeledir. Bu mücadeleyi gerçekleştiren Müslümanların asıl vazifesi fetihten sonra başlamaktadır. Zira onlar İslam'ın yücelik ve büyüklüğünü, medeni ve insani meziyet ve Allah Resulünün o büyük ahlakını insanlara örnek olarak göstermek mecburiyetindedirler. Asıl insanlığı İslam'a kazandıran ve kazandıracak olan cihad, fedakarlık, hizmet ve kahramanlık budur.¹⁷

Hiz. Peygamber (SAV)'in Fetih ve Cihad felsefesinin, fiili muharebeden ziyade beşerî, medenî görüşmelerle barış ortamını sağlayarak İslam'ı tebliğ esasına dayandığını daha açık bir şekilde ortaya koymak için bazı örnekler vermek istiyoruz. Onun için burada biz kısaca Hiz. Peygamber (SAV)'in katıldığı veya emir verdiği bazı askeri hareket ve olaylardan bir kaçını aktaracağız. Ancak, muharebe safhalarından ziyade gayemiz, bu olayların ne gibi sebeplere dayandıklarını ve hangi şartlar altında gerçekleştirildiklerini ortaya koymaktır.

Şöyle ki: Siyer ve meğazi kitaplarında yer aldığına göre, Hiz. Peygamber (SAV)'in düşmana karşı bizzat kumanda ettiği askerî sefere –ister çarpışma olsun, ister olmasın- “gazve” denir. Rasul-i Ekrem'in bizzat katılmayıp da yerine başkasını vekil tayin ettiği sefere ise “Seriyye” denir. Bu umumi bir tariftir. Gerçekte seriyye olan çarpışmalara gazve dendiği de olmuştur. Bizans'ı caydırmak ve Müslümanların cesaretini göstererek karşı tarafa bir gözdağı vermek gayesiyle yapılan ve Hiz. Peygamber (SAV)'in bizzat katılmadığı Mûte gazvesi örnek gösterilebilir.

Siyer, meğazi ve İslam tarihi kaynaklarında tartışmalı olmakla birlikte yer alan fakat daha kuvvetli kabul edilen görüşe göre Hiz. Peygamber (SAV), yirmi yedi gazveye katılmış ve bunlardan dokuzunda çarpışmaya girmiştir.¹⁸ Yine rivayete göre Hiz. Peygamber altmışa yakın da seriyye göndermiştir.

B- CİHAD VE FETİHTE MÜSLÜMANLARIN BAŞARILARI

Şüphesiz İslâm peygamberi Hiz. Muhammed (SAV)'in en önemli görevi Allah

16 Ramazan el-Buti, *el-Cihad fi'l-Islam* s. 48.

17 Bkz. Sadık Eraslan, *Asr-ı Saadet Fetihleri*, Tâhâ Yayıncılık, Ankara 1999, s.30, 31.

18 Muhammed b. Ahmed, *el-Meğazi en-Nebeviyye*, s. 9-12.

(c.c.)'dan kendisine gönderilen bu dini, diğer insanlara tebliğdir.¹⁹ Fetih hareketleri, bunların gerçekleşme şekilleri ve amaçları itibariyle değerlendirildiği takdirde sözkonusu savaşların doğal sonuçları olarak karşımıza çıkar ve İslam dininin yayılış tarihindeki rolü de daha iyi anlaşılabilir olur. Ancak bu fetihlerin son derece süratli ve kesin-tisiz bir şekilde birkaç cephede birden gerçekleşmesi, özellikle gayr-i müslimleri şaşırtmıştır. Zira müslümanların bu başarısı, aynı zamanda karşı güçlerin tartışılmaz sayısal üstünlüğüne rağmen gerçekleşmiştir. Bu kuvvetler arasındaki dengesizlik, gerek müslüman ve gerek müslüman olmayan tarihçiler tarafından kabul ve itiraf edilmektedir. Ancak müslümanlar, bu fetihlere verdikleri önem ve gösterdikleri başarıların sebepleri konusunda müslüman olmayan tarihçilerle fikir birliği içerisinde değillerdir. Müsteşriklerden bir kısmı, hayranlıklarını gizlemeyen bu başarılarda İslâm dininin ve Hz. Peygamber'in ahlakının katkısını itiraf etmek durumunda kalmışlarsa da diğer bir kısmı bunları değişik maddi nedenlere bağlamaya çalışmış ve bu fetihlerde bizzat İslam'ın ve Hz. Peygamber ahlakının rolünü görmek istememişlerdir.²⁰ Nitekim Barthold da bu konuyu şu ifadelerle dile getirmektedir: "*Müslümanlığın süratli yayılış sebebini yalnız kılıç kuvvetinde, şiddette, baskıda aramak, Ortaçağ Hristiyanlığı'nın İslamlara karşı beslediği korkunç taassup ve hüsûmetin şuurlu ve şuursuz bir tezahüründen başka bir şey değildir ve tamamıyla tek taraflı ve çok basit bir izah şeklidir; halbuki her büyük tarihi hadisede olduğu gibi bunda da (İslam fetihinde de) birçok amillerin tesiri olduğu, her zaman ve mekana göre, bu amillerin ehemmiyet derecelerinde de mühim farklar bulunduğu muhakkaktır.*"²¹ Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, bazı Batılı tarihçiler, İslami fetih hareketlerini, diğer toplum ve milletler tarafından tarih boyunca yapılmış olan işgal hareketlerine benzetmeye çalışmışlarsa da Barthold gibi insafli olanları gerçeğin öyle olmadığını itiraf etmişlerdir. İslam'ı tenkit etmek için her fırsatı aleyhte değerlendirmek isteyen bazı Batılı tarihçiler, İslam fetihlerini mahalli, plansız, programsız ve sadece dini bir taassup gereği olarak yapılan savaş ve mücadeleler olarak görmek istemişlerdir. İslam dininin bu konudaki müspet rolünü gizlemek için özellikle söz konusu hareketlerin, yalnızca, iktisadi bir takım sebeplerden doğduğunu ve çölde yaşayan bedevi Arapların, verimli topraklara sahip olma isteğinin bir neticesi şeklinde değerlendirmişlerdir. Onlara göre Arabistan çöllerinde yeteri kadar beslenemeyen müslümanlar, bitki ve gıda maddeleri bol olan Suriye, Irak ve Mısır topraklarını ele geçirmek için fetihlere çıkmışlardır. Yoksa gayeleri buralarda yaşayan insanlara yeni gelmiş İslam dinini tebliğ

19 Yasin, 36/69, 70; Nahl, 16/16.

20 T.W. Arnold, *İntişar-ı İslam Tarihi*, Çev: M. Halil Halid, İstanbul, 1343, s. 49, 50.

21 W. Barthold, *İslam Medeniyeti Tarihi*, İzah, İlave ve Düzeltme: M. Fuad Köprülü, Ankara, 1963, s. 105.

etmek değildir.²² Onlara göre bu yıllarda Bizans ve Sasani devletleri de nispeten zayıf düştüklerinden, müslümanlarla başa çıkamamışlardır. Çünkü bu iki devlet, aralarında uzun dönemler halinde ve oldukça yıpratıcı savaşlar yapmışlardır. Bu tarihçilerin öne sürdükleri nedenlerden biri de etnik ve kültürel müşterekliktir. Onlara göre Suriye ve Irak halkının önemli bir kısmı Arap olduğundan müslüman Araplarla aralarındaki ırk ve kültür bağları nedeniyle bir yardımlaşma sözkonusu olmuştur.²³ Halbuki ne insafli Batılı bazı tarihçiler ve ne de müslümanlar, söz konusu iddiaları geçerli kabul etmişlerdir. Bu sebepten, sözkonusu fetih hareketlerinin yapılış gayeleri konusunda, iki temel görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden biri menfi, diğeri müspettir. Menfi görüş, bazı gayr-i müslim tarihçilerin ortaya attıkları iddialardır. Müspet görüş ise, müslüman tarihçiler ile bazı insafli Batılı yazarların görüşleridir. Ancak bu görüşleri detaylı bir şekilde bu yazıda ele almamız mümkün olmadığından konu ile ilgili çok kısa hatırlatmalarla yetineceğiz.²⁴

Kanaatimizce İslam fetih hareketlerinin başlayışını, yapılış gayesini, olayların bu derece süratle ve kolayca gerçekleşmesini ve çok kısa bir zamanda bu kadar geniş bir alana yayılmasını anlamak için öncelikle Hz. Peygamber devrini iyi incelemek lazımdır. Zira dini tebliğ amacı ile yapılan bu fetihler, İslam'ın ortaya çıkışının ve aynı zamanda risalet görevinin bir neticesinden ibarettir. Çünkü peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed, İslamiyeti bütün insanlığa tebliğ etmekle görevlidir.²⁵ Nitekim Allah Teala muhtelif ayet-i kerimelerde Hz. Muhammed (SAV)'i bütün insanlığa İslam inancını götürmekle görevlendirdiğini buyurmaktadır.²⁶ İslam tarihçilerine göre, Hz. Muhammed (SAV), bu ayet-i kerimelerin ortaya koyduğu evrensel tebliğ görevinin kendisinden sonra gelen müslüman tebliğciler tarafından da devam ettirilmesini istemiştir.²⁷ Müslümanlar da, Allah (c.c.) ve Peygamber (SAV)'ine iman ve bağlılığın gereği olarak İslamî tebliği yerine getirmeye çalışmışlardır. İşte bu noktada karşımıza müslümanlar üzerine yüklenmiş önemli bir görev olan cihad çıkar. Zaten İslam fetihleri de cihadın tabii bir neticesidir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, cihad esnasında müslümanlar, genellikle, gayr-i müslimlerin iddia ettikleri gibi, zalim ve mütecaviz olmamışlardır. Çünkü müslümanlar bu konudaki Kur'an ayetlerine bağlı olup buna aykırı herhangi bir davranışı günah ve Allah'a isyan olarak kabul etmişlerdir. Dolayısıyla, gerek cihad esnasında ve gerek normal hayatta en ufak bir zulüm ve

22 T.W. Arnold, a.g.e., s. 49, 50.

23 Cemil Abdullah el-Mısri, *Devâi'l-Futûhati'l-İslamiyye ve Devai'l-Müsteşrikîn*, Beyrut, 1991, s.55, vd.

24 Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. el-Mısri, a.g.e., s.31, vd.

25 Maide, 5/67, 98, 99; Al-i İmran, 3/20.

26 A'raf, 7/158; Sebe, 34/28.

27 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Mısır, 1932, c.V, s.177.

haksızlığa yer vermemek İslam dininin bir prensibi kabul edilmiş ve devamlı bundan kaçınılmıştır. Nitekim Cenab-ı Allah ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: “Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, fakat mütecaviz olmayın. Muhakkak ki Allah (c.c.), mütecavizleri sevmes.”²⁸

Gerçekten İslam tarihinin özellikle bu ilk dönemleri iyice araştırıldığı zaman, fetihler esnasında müslümanların tecavüzkar davranmadıkları ortaya çıkmaktadır. Zira fethine gittikleri her meskun mahallin halkını öncelikle İslam'a, yani bir olan Allah'a ve Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğuna iman etmeye davet etmişlerdir. Bunu kabul etmedikleri takdirde onlara cizye vermeleri teklif edilmiştir. Bu tekliflerin her ikisi de reddedildikten sonra da sadece silahlı güçlerle çarpışılmıştır. Ayrıca hiçbir zaman kadın, çocuk, yaşlı, hasta ve din adamları gibi savaşa katılmayanlara dokunulmamıştır. Hatta müslümanlar savaşı tercih edenleri de, barışa razı oldukları anda genellikle red etmeyip onların can ve mallarına dokunmamışlardır. Zaten bu çeşit bir cihad emri, Kur'an-ı Kerim'de önemli bir yer aldığı gibi,²⁹ Hz. Peygamber de gerek söz ve gerek davranışlarıyla müslümanları daima bu tür bir cihada teşvik edici olmuştur.³⁰ Dolayısıyla iddia edildiği gibi fetih hareketleri kendiliğinden oluşmuş, plansız bir gelişme olmayıp, aksine temeli Allah (c.c.)'in emri ve Resulullah (SAV)'in tavsiyelerine dayanmaktadır.³¹ Ayrıca bu cihad, insanları cebren ve kaba kuvvet yoluyla müslümanlaştırmak için değil, belki diğer insanların gönüllü olarak İslam dinini seçmelerine engel olunmaması ve iktidarları uğruna insanların Allah'ın dinine girmelerine engel olan krallar, yöneticiler ve diğer insanları menfaatlarına alet eden şartlanmış kilise adamlarını, te'sirsiz hale getirmek için yapılmıştır.³² Özellikle fetihler esnasında zora dayalı bir İslamlaştırma faaliyetinin gerçekleşmediği bir gerçektir.³³

Fetihler esnasında zora dayalı bir İslamlaştırmanın yaşanmadığına dair en önemli delillerden biri de Hz. Muhammed (SAV)'in Bizans, Suriye, İran ve Mısır gibi ülke hükümdarlarına İslam'a davet mektupları ve elçileri göndermesidir. Bu davranışı ile Hz. Muhammed (SAV), davasının ne toprak kazanmak ve ne de ganimet elde etmek olmadığını ortaya koymuştur. Ancak Gassani hükümdarının milletler arası münasebetlerde riayet edilmesi gerekli prensipleri de hiçe sayarak Hz. Muhammed (SAV)'in elçisini öldürmesi, barış yollarının adetâ tamamen tıkanmasına yol açmıştır. Zira bu olay, Suriye topraklarında meydana gelen ilk İslam-Bizans çarpışması olan Mûte Muharebesine yol açtığı gibi, Arap asıllıların millî duygularla müslümanlara önemli bir

28 Bakara, 2/190.

29 Bakara, 2/193.

30 Bu konu ile ilgili bkz. Buhari, *Sahih*, Cihad, c.VI, s. 33.

31 Mahmut Şit Hattap, *el-Faruk el-Kaid*, Mısır 1970, s. 25.

32 Arnold, a.g.e., s. 51-65.

33 Barthold, a.g.e., s. 104-106.

kolaylık sağladıkları tezini de çürütmüştür. Çünkü şu bir gerçektir ki, iddia edildiğinin aksine Suriye ve Irak Araplarının milli duygularla müslüman soydaşlarına katkıları ferdî ve sınırlı sayıda hareketlerden öteye geçmemiştir. Dolayısıyla bu konuda, din bağının ırk bağına tercih edildiği kanaatine varmış bulunuyoruz. Zaten aradan geçen uzun yüzyıllara rağmen bu bölgelerde İslamiyeti kabul etmeyen Arapların yaşamakta olması ve bunların Ortaçağ'da Haçlı Seferleri döneminde Avrupalı Hıristiyan Ordularına yakınlık göstermiş olmaları da bizim bu kanaatimizi pekiştirmektedir.

Hız. Peygamber (SAV)'in barışçı yollarla İslam'ı tebliğ teşebbüsleri, özellikle Suriye idarecileri tarafından kan dökülerek, reddedilince artık müslümanlar için askerî tedbirlere başvurma zarureti doğmuştur. Böylece daha Hız. Muhammed (SAV) hayatta iken Suriye ve dolayısıyla Bizans'a karşı üç askerî hareket gerçekleşmiştir. Bunlardan ikisi kendisi hayatta iken sonuçlanmış ve üçüncüsü ise Hız. Ebûbekir dönemine sarkmıştır. Bu olaylar, sırasıyla hicrî sekizinci yıl Cemâziyelevvel (27 Ağustos-25 Eylül 629)³⁴ ayında meydana gelen Mûte³⁵ Savaşı, hicrî dokuzuncu yıl, Recep (Ekim 630) ayından itibaren hazırlığı yapılan ve daha evvel kısaca anlatılan Tebük³⁶ Seferidir. Üçüncü olay da, meşhur Üsâme ordusunun sefer hazırlıklarıdır. Tarihçi İbn İshak'a göre Hız. Muhammed (SAV) bizzat Üsâme'ye Suriye'ye gitmesini ve Filistin'de bulunan Belka³⁷ ile Darum³⁸ denilen mıntikalara kadar atını sürmesini istemiştir.³⁹ Bu hazırlıklar hicrî onbirinci yıl, Muharrem (29 Mart-27 Nisan 632)⁴⁰ ayında gerçekleşmiştir. Ancak Hız. Peygamber (SAV)'in vefatı üzerine bu ordu bir müddet beklemek durumunda kalmıştır. Fakat Hız. Ebûbekir bütün itirazlara rağmen,⁴¹ "eğer Medine'de yırtıcı hayvanlar beni parçalayacak dahi olsa ben Allah'ın Resulü'nün emrini yerine getirmekten geri kalmam." şeklindeki meşhur sözlerini söyleyerek fethi ve özellikle Hız. Peygamber (SAV)'in bu konudaki politikasına ne kadar önem verdiğini ortaya koymuştur.⁴²

34 Vakidi, *el-Meğazi*, Nşr. M. Jones, London, 1966, c. II, s. 757.

35 Mute: Şam (Suriye) bölgesi sınırında bulunan Bekââ kasabasının köylerinden biridir. Şu anda da Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebî Talib ve Abdullah b. Revaha'nın mezarları burada bulunmaktadır. (Yakut el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Buldan*, c. VIII, s.190; Taber; c. III, s. 108, Mute için ayrıca bkz. İbn Hişam, *Sire*, c.III, s.375.)

36 Tebuk: Şam ile Vadi'l-Kura arasında bulunan bir mevkidir. Suları, hurması ve tarihi kalesiyle meşhurdur. (Yakut el-Hamevî, a.g.e., c. II, s. 365) Tebuk Seferi için bkz. İbn Hişam, *Sire*, c. IV, s. 516.

37 Belka: Şam bölgesinde bulunan bir vilayettir. Burası Amman'ın kuzeyinde Dimaşk (bugünkü Şam) ile Vadi'l-Kura arasına düşer. (Yakut el-Hamevî, a.g.e., c.II, s.276,277.)

38 Darum: Gazze'den sonra gelen ve Mısır'a gidenlerin durak yeri olan bir kaledir. (Yakut el-Hamevî, a.g.e., c. IV, s.13.)

39 İbn Hişam, a.g.e., c. IV, s. 641, 642; İbn Sa'd, *Kitabu Tabakat el-Kebir*, Laiden, 1322, c. II, s. 136.

40 İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, c. II, s. 219.

41 İbnü'l-Esir, a.g.e., c. II, s. 307, 308.

42 Welhausen, *İslam'ın En Eski Tarihine Giriş*, Çev: Fikret İştan, İstanbul 1960, s. 47.

Özellikle ilk dönemlerde yapılan fetihlerin iddia edildiği gibi sadece ganimet malı elde edip, girilen toprakları işgale yönelik olmadığına diğer önemli bir delili de bu konuda verilen dini müjdelerdir. Zira bu fetih hareketleri başlamadan evvel dahi inen ayetler ve bu konuda rivayet edilen Resulullah (SAV)'in sözleri zafer müjdeleriyle doludur. Müslümanlar da gayet tabii olarak Allah (c.c.) ve Resulü (SAV)'nün verdikleri müjdeli haberlerden büyük bir manevi güç kazanmışlardır. Bu konuda örnek olarak verebileceğimiz bir ayette Cenab-ı Hak (c.c.) şöyle buyurur: “*Müşrikler istemezse de bütün dinlere galip gelsin diye elçisini hak din ve hidayetle gönderen O (Allah)dur.*”⁴³ Keza, Hz. Peygamber (SAV) de müslümanların bir ölüm kalım mücadelesini verdikleri ve umutsuzluk içerisinde olmaları gereken Hendek Savaşı esnasında Yemen, Şam, Maşrik ve Mağrip fetihlerini müjdelemiştir.⁴⁴ Nitekim bu konuda Selman-ı Farisi'den rivayet edilen meşhur olayda Hz. Muhammed (SAV) bu sözleri birçok sahabe huzurunda söylemiştir.⁴⁵ Ayrıca Hz. Peygamber (SAV), başka bir zamanda bu hususu te'yid eder mahiyette İnan Kıra'sının hazinelerinin de müslümanların eline geçeceğini bizzat müjdelemiştir.⁴⁶ Ayrıca başka bir münasebetle Mısır'ın fethi Hz. Peygamber tarafından değişik rivayetlerle haber verilmiştir.⁴⁷ İşte bu müjde ve haberler o gün için müslümanlar üzerinde son derece etkili olup içlerinden bazılarının şehadet aşkıyla gözünü kırpmadan savaş meydanına atılmalarına yol açmıştır.⁴⁸ Ancak bu derece cihada istekli olan müslümanların yine Allah (c.c.) ve Resulü Hz. Muhammed (SAV)'in emriyle herhangi bir tecavüz ve taşkınlıkta bulunmadıkları tarihçe sabittir. Aksine bu esnada müslümanların halka son derece insanî muamelede buldukları da bir gerçektir.⁴⁹ Nitekim müslümanların aşırı bir davranışta bulunmalarına engel olan önemli dini prensipler vardır. Zira onlar “*I'lâ-yi kelimetullah*” dediğimiz Allah (c.c.)'in adını ve emrini yüceltmek gayesini gütmüşlerdir. Böyle büyük bir hedef uğruna memleketlerini, ev ve ailelerini terk edip yüzlerce, bazan da binlerce kilometre yol kateden bu insanlar için diğer gayeler son derece cüz'i ve değersiz kalmış olmalıdır. Zaten cihada çıkan bu müslümanlar da bunca eziyet ve ölüm kalım savaşları neticesinde iki güzel neticeyi hedeflemişlerdir. Bunlar da ya şehid olup İslam inancına göre bu ölümle manevi çok güzel bir hayat elde etmek veya zafer kazanıp müslümanlar arasında gazilik şerefine erişmektir. İşte bu iki güzel netice müs-

43 Tevbe, 9/33.

44 İbn Hişam, a.g.e., c. III, s.219.

45 Geniş bilgi için bkz. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. IV, s. 99-100.

46 Bkz. İbn Hişam, a.g.e., c. IV, s. 581; İbn Kesir, a.g.e., c. V, s. 66.

47 Müslim, *Sahih*, Fadail, Babu Vasıyyeti'n-Nebi Li Ehl-i Mısır, c. VI, s. 802; İbn Abd'İ-Hakem, s. 3.

48 Bkz. Belazûrî, *Fütühü'l-Buldan*, s. 136-140; Yakûbî, *Tarihi Yakubî*, c. II, s. 141.

49 Seyyid Emir Ali, *Ruhu'l-İslam*, Beyrut, 1981, s. 94, 95; Belazûrî, a.g.e., s. 301; İbn Asakir, *Muh-tasaru Tarihi'd-Dımaşk*, thk: Riad Abdulhamid Murad ve arkadaşları, Dımaşk, 1984, c. I, s. 230-236.

lümânlar için en değerli dünya malından daha değerli olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla o gün için gerçekten İslam'a bağlanan ve Hz. Peygamber (SAV)'i rehber edinen bu müslümanlar nazarında başka türlü bir düşünce geçerli kabul edilmemelidir. Aksi takdirde iddia edildiği gibi, eğer müslümanlar verimsiz sayılan topraklardan çıkıp Kuzey Arabistan ve Mısır'da bulunan verimli topraklara sahip olmak için bu fetihlere çıkmış olsalardı, toprakları çok daha verimli olan Yemen halkının burarlardan ayrılmalarına herhangi bir neden olmaması lazım gelirdi. Ancak bakıyoruz ki, Yemen halkı büyük, küçük, kadın, erkek ve hatta top yekün aile efradıyla birlikte memleketlerini bırakıp binlerce kilometre mesafede bulunan yerlere gitmişlerdir. Bunların çoğu da, bu uzun yolculuğun dönüşünün olmayacağını ve bir daha doğup büyüdükleri topraklarını göremeyeceklerini tahmin ediyorlardı. Hatta bu müslümanlardan bir kısmı yanlarına aile efradını da alıp giderken yakınlarıyla vedalaşıyor ve bir daha gelmemek kararında olduklarını ortaya koyuyorlardı. Bu nedenle bunca fedakârlığa katlanan bu insanlar için Allah (c.c.) ve Peygamber (SAV)'in emirlerine uymaktan başka bir ideal geçerli olamazdı. Nitekim bu müslümanlar, defalarca İnan ve Bizans idarecileri tarafından yapılan dünya malı teklifleri ile karşılaşmışlardı. Bu ülke idarecileri, müslümanların fakirlik ve zaruri ihtiyaçlardan dolayı yola çıktıklarını düşünüp değişik vaadlerde bulunarak onları fetihlerden vazgeçirmeye çalışmışlardı. Fakat müslümanlar hiçbir zaman bu vaadlere kanmamışlardır.

SONUÇ

Sonuç itibariyle diyebiliriz ki, Hz. Peygamber ile başlayıp Hulefâ-i Raşidin ile zirveye ulaşan İslam fetih hareketleri, sanıldığı ve bazıları tarafından iddia edildiği gibi mücerret bir savaştan ibaret değildir. Belki bu, dini tebliğin zaruri ve tabii bir neticesidir. Çünkü konu iyice araştırıldığı zaman görülecektir ki, müslümanlar sebepsiz olarak savaşa başvurmamışlardır. Bütün siyer ve İslam tarihi kaynaklarında yer aldığı gibi Hz. Muhammed, peygamberlik vazifesi gereği yapmak zorunda olduğu dini tebliğe savaşa başlamamıştır. Aksine çevredeki ülke yöneticilerine elçiler göndererek barışçı mesajlarla işe başlamıştır. Ancak karşı tarafın kaba kuvvete başvurması üzerine, müslümanlar bir nevi nefsi müdafaada bulunmuşlardır.

Fetihlerin bir takım iktisadi nedenlerle yapıldığı iddiası da tamamen asılsız ve mesnetsizdir. Zira o güne kadar her yönden çok daha zayıf durumda olan bir avuç bedevinin, o dönemin süper güçlerine karşı üç, dört cephede birden savaş açmaları maddi ve iktisadi nedenlerle izah edilebilecek bir şey değildir. Ayrıca Yemen gibi iklim açısından çok verimli olan topraklardaki halkın, söz konusu nedenlerle yurtlarından kopup gitmeleri de izahı zor bir husus olsa gerek. Bu nevi insanların bu verimli topraklarını bırakıp çıkmaları ancak manevi bir gerekçe ile açıklanabilir. Nitekim bütün İslam tarihi kaynaklarında yer aldığı ve Kur'an ayetleriyle de te'yd edildiği gibi,

İslam fethi, bizzat Hz. Peygamber tarafından müjdelenmiştir. Aynı zamanda sahabe- de yerleşen Hz. Peygamber ahlakı bu fetihlerin yaygınlaşıp kalıcı hale gelmelerinde büyük rol oynamıştır.

Ashabın, Hz. Peygamber'in ahlakını; adalet, şefkat, merhamet ve hoşgörüsünü örnek almalarının, diğer insan toplulukları üzerindeki etkisi çok önemli bir fetih sebebi sayılır. Gerek Bizans'a bağlı yerlerde ve gerek İran'a bağlı bölgelerde bir çok yerleşim yerinin İslamî çağrıyla müspet cevap verip savaşmaksızın müslümanlarla antlaşma yapmaları ve birçok insanın İslam'ı din olarak seçmeleri de bahsettiğimiz görüşleri te'yid etmektedir. Aksine fetih hareketlerinden vaz geçmeleri için adı geçen bu zengin ülkeler tarafından defalarca müslümanlara maddi yardım teklifleri yapılmış, fakat müslümanlar bu cazip tekliflere önem vermemişlerdir. Eğer iddia edildiği gibi, gaye madde olsaydı, savaş gibi sıkıntılı bir yol tercih edilmezdi.

Müslümanların Allah (c.c.) ve peygamber (SAV)'inin emri üzerine ve cihad yoluyla İslam dinini tebliğ maksadıyla fetihlere çıkışlarının diğer önemli bir delili de, fethedilen topraklarda yapılan muamelelerdir. Müslümanlar hiçbir zaman fetihler esnasında bir işgal ve katliam hareketinde bulunmamışlardır. Aksine fethedilen birçok yerde bu gün dahi gayr-i müslimler yaşamaktadırlar. Zira müslümanların İslam'ı tebliğ hareketine engel olmayan ve barış yolunu seçen topluluklara dokunulmamıştır.

Silah ve sayı bakımından gayr-i müslimlere göre çok daha zayıf durumda olan müslümanlar, maddi güçten ziyade iman gücüne dayanarak cihada koşmuşlardır. Birçok cephede birden savaşmak durumunda kaldıkları halde kısa zaman içerisinde büyük başarılar elde etmişlerdir. Bununla beraber müslüman olmak istemeyenlerin dinlerinde serbest bırakılmalarıyla günümüzde dahi az rastlanabilecek bir din ve inanç hürriyeti tanınmıştır.

Nitekim atalarımız Osmanlılar, İspanya'daki yahudileri ve Osmanlı devletinin birçok yerinde bulunan hıristiyanları koruyup onlara din, mezhep ve ibadet hürriyetini tanıma konusunda ashab-ı kiramın bu icraatını örnek almış ve Hz. Peygamber'in yolunu takip ettiklerini ispatlamışlardı. Buna bir örnek vererek konumuzu noktalayalım.

T.W. Arnold, onikinci yüzyılda yaşamış, Antakya'nın Yakubî Patriği, Büyük Mikail'in kitabından şu ifadeleri aktarır: "Beş asırdan beri Şark kiliselerinin İslam hakimiyeti altında geçirdikleri tecrübelerle rağmen müslümanların fetihlerinde Cenab-ı Hakk (c.c.)'in inayeti (yardımı) vuku bulduğuna kaniim." Daha sonra Herakleios'un zulmünden bahseden patrik sözlerine devamla: "İşte bundan dolayıdır ki, her şeye kadir olan, canilerin kurdukları imparatorlukları istediği şekilde değiştiren, onu istediklerine veren ve düşkünleri yükselten, kiliselerimizi elimizden cebren (zorla) alan merhametsiz Romalıların kötülüklerini gören, Cenab-ı Hakk (c.c.)'in intikamı, Romalıların elinden bizi kurtarmak üzere

güneyden İsmail'in oğullarını imdada yetiştirdi."⁵⁰ diyerek, Bizans idarecilerinin kendi dindaşlarına karşı yaptıkları zulümleri dile getirir. Böylece İslam'ın ortaya çıkışından asırlar sonra bile müslümanların hıristiyan halk nezdinde hıristiyan Rumlar'dan çok daha hüsn-i kabul gördükleri ortaya çıkmış olur. Dolayısıyla İmparator ve idarecilerin kendi dindaşlarına karşı bu adaletsiz tutumlarının İslam fetihlerine müs-pet manada etkide bulunduğu daha iyi anlaşılabilir olur.

---

50 Arnold, a.g.e., s. 56, 57.